

Herregårdsmuseet i 2007

Af museumsdirektør Britta Andersen

2007 var et publikumsmæssigt rekordår med 106.552 gæster. Det vakte naturligvis stor glæde, at museets anstrengelser for at skabe vedkommende og interessant formidling blev så overmåde honoreret. Den store interesse for at besøge Gammel Estrup fungerede også som et skulderklap til museets personale, frivillige i *Netværket*, bestyrelse og ledelse for den indsats, som ydes hver dag året rundt. Et godt besøgstal er naturligvis også den ideelle basis for yderligere udvikling af museets forskning, indsamling, bevaring og formidling, hvorfor 2007 også blev året, hvor museet

udformede en ny *Generalplan*; en plan for den næste ti års periode. Her blev med andre ord gjort status over de forløbne syv år, opsat nye mål, udarbejdet en strategi for museets fornyelse og fremtidige formidling samt tænkt tanker for, hvor museet skal bevæge sig hen i fremtiden. Baggrunden for at udforme en sådan plan var, at museets permanente udstilling efter godt og vel trekvart århundrede – fra 1930 til 2007 – havde udlevet sin tid og trængte til fornyelse. Ligeledes var det nødvendigt at udstikke en gennemskuelig og langsigtet kurs til gavn for organisationen som helhed, idet langsigtet planlægning og „det lange seje træk“ fremover skal sikre fælles mål og hindre usikkerhed om, hvor virksomheden bevæger sig hen. Planen tog derfor sit udgangspunkt i et brainstormingmøde i sommeren 2006, hvor eksperter fra Nationalmuseets bevaringsafdeling og restaureringsarkitekter, vurderingseksperter og kunstkere fra andre institutioner i Danmark var samlet på Gammel Estrup for, i samarbejde med museets inspektører og ledelse, at inspirere til nytænkning af udstillingsarealet. Resultatet blev et digert værk, som skal danne udgangspunkt for museets arbejde gennem en årrække.

*Emnet for årets sommerudstilling var teens og kaffens historie illustreret gennem porcelæn, sølvtøj og bord-opdækninger. Her ses et udsnit af et yndigt dukketestel fra herregården Brattingsborg på Samsø.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

*Landskabsarkitekt Kirsten Lund-Andersen har stået bag fornyelsen af Gammel Estrups haveanlæg i perioden 2003-2007, og havekonsulent Helge Petersen markerede projektets fuldendelse ved at klippe en bøgeguirlande over den 19. maj 2007.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

Udstillinger

Generelt var året viet til at fejre havens fornyelse – en proces, der havde stået på siden 2003. I 2007 blev der derfor året igennem sat fokus på haven med aktiviteter, udstillinger og koncerter. Startskuddet var indvielsen af to udstillinger – en retrospektiv og en fremadrettet – i orangerierne i maj måned. Det østre orangeri var ramme om en plancheudstilling om herregårdshavernes udvikling fra renaissance til romantik udarbejdet af mag.art. Mette Smed, og i det vestre orangeri kunne museet – takket være et samarbejde med Fonden Realdania – vise en fremadrettet udstilling om de herregårdshaver, som fonden i 2007 støttede med midler til fornyelse,

videreudvikling og dermed fortsat overlevelse. Den fremadrettede udstilling om Realdanias seneste indsats på herregårdsområdet løb frem til efterårsferien, hvor havens agapanthus og pommeranstræer blev sat ind for vinteren. Den tilbageskuende, kulturhistoriske udstilling om herregårdshavernes udvikling gennem tiden er imidlertid tænkt som et permanent element i det østre orangeri, hvor den skal formidle herregårdshavernes historie for de mennesker, som benytter det østre

Ifølge overleveringen påbegyndte Den kgl. Porcelænsfabrik fremstillingen af pragtstellet Flora Danica som en gave fra den danske regering til Katharina den Store. En moderne udgave af det smukke stel var en del af særudstillingen Til the på Gammel Estrup i 2007. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

orangeri gennem vinterhalvåret. Takket være støtte fra Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, Prins Joachims og Prinsesse Alexandras Fond, Margrethes og Johs. F. la Cours Fond og Fonden Realdania kunne disse haveudstillinger realiseres i 2007.

Årets særudstilling havde titlen *Til the på Gammel Estrup* og formidlede historien om, hvordan europæerne på de store opdagelsesrejser lærte kaffe, te og varm chokolade at kende og bragte disse eksotiske drikke med sig til Europa. Her startede de varme drikke nemlig som medicin på apotekets hylder, men efterhånden fandt de vej til salonerne på Europas slotte og herregårde som overklassens foretrukne nydelsesmiddel. Siden hen bredte navnlig kaffens og teens popularitet sig til resten af samfundet, og endte med at blive hver mands eje. Når vi havde valgt sådan et tema for årets sommerudstilling, skyldtes det, at kaffe, te og chokolade først slog an i samfundets højeste kredse; hos konger og adel. Det var også her, man havde mulighed for at smykke sit bord med udsøgte porcelænsstel og sølvservicer. Og da Gammel Estrups hovedbygning nu en gang er indrettet som et interiørmuseum, ja, så lå det naturligvis lige for at udnytte disse smukke rammer til at iscenesætte kaffens og teens historie. For at illustrere den fascinerende historie havde museet indlånt sølvservicer fra Det kongelige Sølvkammer og porcelæn fra Det danske Kunstindustrimuseum og fra otte private herregårde. Uundværlig støtte til udstillingen blev givet af C.A.C. Fonden og Vilh. Kiers Fond.

Fra maj til juli blev udstillingen suppleret med livlige diskussionsklubber, holdts om små, intime te-

En skydeskive fra 1804. Skiven er givet til selskabet af konferensråd Hans Brink-Seidelin til Eriksholm den 22. juni samme år. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

saloner. Ideen var opstået i regi af Region Midtjylland, hvor man havde udpeget 24 *Anna Amaliaer* til at lede, udvikle og generere nye ideer via såkaldte tesaloner. Projektet er opkaldt efter en tysk 1700-tals hertuginde, som var berømt for at skabe vækst i sit hertugdømme. Emner til diskussion i Gammel Estrups saloner var blandt andet *kulturarv, dannelse og arkitektur*.

I slutningen af september indviede museet en miniudstilling om skydeskiver indlånt fra *Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab*.

Det var en udstilling, som havde været på tegnebrættet i en årrække, men først i 2007 var ideen modnet så meget, at udstillingen kunne realiseres. Takket være stor velvillighed fra Skydeselskabet på Sølyst, har museet over en toårig periode fået tilladelse til at vise 22 af de smukke skiver – fortrinsvis de adelige – i *Jægerstuen* på anden sal. Skydeselskabet i hovedstaden er det ældste af sin art i Danmark og kan føre de stolte traditioner tilbage til 1400-tallet. Generelt opstod skydeselskaberne i byerne i middelalderen og var oprindeligt sammenkomster, hvor medlemmerne morede sig med at skyde til måls efter en papegøje af træ, placeret højt oppe i et træ. Medlemmerne tilhørte samfundets elite, og selvom højborgerskabet ofte var stærkt repræsenteret, talte medlemsskaren gennem

*Begrebet at skyde papegøjen stammer fra skydeselskaberne, hvor man skød til måls efter en papegøje af træ. Ved åbning af udstillingen i september kunne publikum også få lov til at skyde til måls efter en papegøje.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

årene også en del adelige og flere fyrstelige personer. I løbet af 1600-tallet – efter at for eksempel Københavns borgere i 1658-59 havde måttet forsvare sig mod den svenske hær – blev formålet med selskaberne også af forsvarsmæssig karakter. Oprindeligt var det som nævnt en papegøje af træ, man skød til måls efter, men senere gik man over til skiveskydning. Midt i 1700-tallet blev det almindeligt, at hver skydebroder lod en dekoreret skive fremstille ved sin optagelse i selskabet. Motivet kunne enten henvide til giverens erhverv, eller, hvis der var tale om en adelig person, forestille slægtens våbenskjold. På denne måde meddelte giveren af skiven, hvem han var og ikke mindst, hvordan han gerne ville ses af omverdenen. For os i dag bliver skydeskiverne dermed en spændende billedbog over datidens samfundselite. Hvad der måske er endnu mere fascinerende, er, at traditionen fortsat eksisterer og kan fortælle historien om den del af vores samfund, som deltager i dette selskab. På åbningsdagen, den 22. september, havde Gammel Estrup – Herregårdsmuseet arrangeret en aktivitetsdag for hele familien. Dagens startede i *Renæssancesalen* med et foredrag om heraldik af historikeren Allan Tønnesen, der også er den oprindelige initiativtager til selve udstillingen. Herefter var der skydekonkurrence i gården, hvor de indbudte gæster skød til måls efter en papegøje i træ. Der var naturligvis præmier for at skyde vinger, hale og det eftertragtede hoved af. Skydekonkurrencen var forinden blevet behørigt godkendt af politiet, og på selve dagen overvåget af to lokale instruktører (Ole Rygård og Harry Rasmussen), som var i besiddelse

af såvel våbentilladelse som relevant uddannelse, således at alt gik rigtigt til, og at alle fik det bedst mulige udgangspunkt for at ramme papegøjen. Da skydekurrencen, som kaldte på konkurrencegenet i alle tilstedeværende, store som små, var overstået, var der mulighed for at se på udstillingen, opleve den kongelige våbenmaler Ronnie Andersen demonstrere sin fantastiske kunnen eller selv prøve kræfter udi våbenmaleriet.

Årets sidste udstilling var traditionen tro juleudstillingen. *Jul på Gammel Estrup* formidlede jul og juletraditioner i herregårdsmiljøet anno 1918, og netop i 1918 havde *Den sidste Greve*, Christen lensgreve Scheel (1853-1926), overtaget herregården efter sin moder, Christiane Ditlevine Caroline Munk (1830-1918); også kaldet *Den gamle Grevinde*, fordi hun blev 88 år. Som følge af hendes høje alder var det dermed i en sen alder, sønnen „fik foden under eget bord“, og han kom da også kun til at sidde i hovedbygningen i forholdsvis kort tid – nærmere bestemt otte år. Den 65-årige lensgreve havde i 1918 en stor familie at holde julefesten med; nemlig 11 børn, seks svigerbørn og adskillige børnebørn. Museets juleudstilling viste midt dagen hos herskabet i *Riddersalen*, hvor julemenuen bestod af sprødstegt kalkun med kogte kartofler og rødkål. At der blev serveret kalkun i stedet for gås var på det tidspunkt relativt nyt i Danmark. Skikken kom fra England og vandt langsomt frem i danske herskabskredse omkring århundredeskiftet. Når middagen var serveret for herskabet i *Riddersalen*, kunne tyendet sætte sig til bords i *Folkestuen* ved herregårdskøkke-

*Museets største satsninger er hvert år 1700-tals dagene i juni og julefejringen i december. Ingen af disse begivenheder kunne gennemføres, hvis ikke det var for et engageret personale og mange trofaste frivillige. Her ses Grethe Pilgaard fra Netværket i færd med at dekorere juletræet i Riddersalen.
Foto: Hans Jørgen Rasmussen, Gammel Estrup.*

net. Menuen bestod af gåsesteg med hvide og brunede kartofler og rødkål til. Det afveg ikke meget fra, hvad der blev serveret for greven og hans familie. Kun drikkevarerne og desserten var forskellige. Mens man i Folkestuen skyllede middagen ned med øl og spiste risengrød til dessert, drak herskabet vin og spiste ris á l'amande til dessert. Fælles for herskab og tjenestefolk var juletræet i *Riddersalen*. Her fik tyendet lov til at komme op og gå med grevefamilien rundt om træet og synge salmer. Traditionen tro var der julegaver fra herskabet til tjenestefolkene. Stuepigen kunne måske være heldig at få stof til en pæn kjole, mens tjeneren fik en skjorte og husjomfruen en taske, lidt husgeråd eller linned. I tilknytning til juleudstillingen havde mu-

På Gammel Estrup må man gerne betræde græsset. I et forsøg på at få de besøgende til at benytte havens græsarealer noget mere, satsede museet i 2007 på blandt andet spil og udendørslege. Foto: Berit Guldmann Hornstrup, Gammel Estrup.

seet arrangeret yderligere formidlingsaktiviteter hver weekend op til jul; der blev for eksempel bagt kager og kogt klejner, slagtet gris og plukket gås, klippet julepynt og pyntet juletræ anno 1918, således at de besøgende i perioden 24. november til 23. december 2007 kunne blive lidt klogere på jul hos herskab og tjenestefolk i første fjerdedel af det 20. århundrede.

Ferieaktiviteter

Museet prioriterer i sin formidlingsstrategi ferieaktiviteter for alle besøgende med hang til feriefysler i museumsregi. Formidling åbner automatisk et vindue mod omverdenen og er dermed med til at viderebringe resultaterne af museets forsknings- og dokumentationsindsats på en forhåbentlig sjov og vedkommende måde. Udfordringen opstår, når museet samtidig skal tage konkurrencen op med underholdningsindustrien og medierne uden at blive til ren pop.

I vinterferien blev der lavet pileflet for at fortælle historien om de danske godsejeres engagement i etableringen af husflidsskoler i anden halvdel af 1800-tallet. På Oremandsgaard på Sjælland stiftede man en husflidsskole i 1872, og her kunne drenge og piger om vinteren lære at binde kurve, flette måtter, skære skeer, sno reb, spinde og meget andet. På Gammel Estrup kunne man i vinterferien 2007 flette fisk eller bamsestole af pil fra herregårdens eget pilekrat. Imens sad man bænket hyggeligt indendørs med en kop kakao i *Orangerierne*.

I påskeferien havde museet alle former for leg og spil på programmet. De danske herregårde var nogle

af de steder, hvor de gamle lege og spil blev bevaret længe. Her var – qua de store folkehold – mange unge mennesker samlet på ét sted med ønsket om at lave noget sammen, hvilket med andre ord var et godt udgangspunkt for at dyrke konkurrencer, spil og leg. Specielt når vi tager i betragtning, at det var før fjernsynets, videoens og computerens tid. Påskens formidlingsaktiviteter var for en stor dels vedkommende henlagt til herregårdens udendørsarealer, hvor man for eksempel kunne lave æbleræs på Alling Å, være med til æggeløb eller kaste til måls med sten. Ordet æbleræs dækker over en konkurrence, hvor små skibe lavet af æbler og flag med den enkelte deltagers nummer kæmper mod hinanden. Når bådene blev sat i åen ved karpedammene og kom i mål midtvejs i haveanlægget, kunne man på baggrund af bådens nummer let afgøre, hvem vinderen var. Undervejs fra start til slut havde man udsigt til de våde enge på den ene side og hovedbygningen på den anden; begge glimrende emner for generel formidling af herregårdens storhedstid i 1600- og 1700-tallet.

Lege og spil forblev en fast del af udendørsaktiviteterne sommeren igennem. Allerede fra starten af maj blev der stillet legeredskaber op ved *Orangerierne*. Det var kæpheste, stylter, sjippetove, kroket og petanquespil, som var til fri afbenyttelse hele sommeren. Initiativet var et led i at aflive myten om „at græsset ikke må betrædes“. Det må det nemlig gerne på Gammel Estrup. De store plæner må frit benyttes til leg og spil eller til at brede sit tæppe ud på og spise den medbragte mad eller nyde den kop kaffe, som man enten selv kan

medbringe eller købe i herregårdskøkkenet. For at puffe yderligere til en hurtig aflivning af myten, havde museet taget initiativ til at pakke indbydende kurve med tæpper, kaffe, te og småkager, som for en beskedent sum kunne udleveres i køkkenet og medbringes i haven, hvor man – hvis vejret ellers tillod det – kunne slå sig ned i græsset og nyde herregårdens herligheder, mens børn og barnlige sjæle benyttede sig af de opstillede legeredskaber. Skulle man komme til at mangle ideer til lege eller spil, kunne man finde inspiration i en folder, som museet havde udformet. Folderen rummede for eksempel anvisninger på, hvordan man legede *hanekamp* eller *kispus*.

I efterårsferien kunne de besøgende være med til at sylte og henkoge, som man gjorde før fryserne og købekonserves blev hver mands eje. Havens modne frugter og bær blev med aktive børns hjælp omdannet til marmelade og syltetøj, mens asier og rødbeder blev fyldt på rene glas og i krukker med lagereddike og sukker. Rammen for sylteaktiviteterne var naturligvis det store herregårdskøkken med brændekomfur, køkken- og kokkepige. Her var der fuldt blus på komfuret og skamler at stå på til dem, der ikke kunne nå op til bordet og skære frugt og grønt i passende bidder. Efter endt arbejdsdag kunne alle aktive køkkenskrivere få en smagsprøve med hjem; lidt syltetøj, lidt marmelade eller asier og syltede rødbeder på glas.

Øvrig formidling

Året igennem blev der også plads til musik af forskellig karakter. Musik er en væsentlig del af vores forståelse

*Omkring Skt. Hans fejrer museet hvert år 1700-tallet ved at sætte såvel borggården som huset i 1700-tallets tegn. De besøgende kan blandt andet møde gøglerne Astrid Søndergaard Christensen og Per Martin i et nervepirrende nummer.
Foto: Preben Falk Rangård.*

og oplevelse af fortiden. Musikken åbner en dør til historien og kan mange gange give os en forståelse af tidligere tiders kultur lettere end alverdens bøger, beskrivelser og tekst vil kunne. Når historisk musik oven i købet opleves på historiske steder, bliver fortiden pludselig nærværende på en måde, som ellers ikke er mulig, og samtidig skabes en ny sammenhæng, som giver øget værdi til begge dele. I maj måned holdt Vivildkoret koncert i *Riddersalen*. Deres sang blev sat i perspektiv af en historiefortæller, Frank Gjesing, som til daglig er graver ved Ørsted Kirke. I starten af juni var der koncert med Randers Kammerorkester i *Riddersalen*. Denne årlige koncert er altid velbesøgt, fordi Kammerorkesteret under David Riddles kyndige ledelse leverer musik af meget høj standard. 2007 var heller ingen undtagelse, idet dirigenten havde valgt at fremføre et program, som oprindeligt var sammensat til orkesterets koncert i Skt. Petersborg tidligere på året. Publikum på Gammel Estrup fik således mulighed for at høre musik af både danske komponister som Carl Nielsen, Rued Langgaard, Jørgen Bentzon og Hans Abrahamsen samt en enkelt svensk komponist, Sven-Erik Bäck.

Midt på året holdt museet for syvende år i træk 1700-tals dage i borggården. For en stund var museet hensat til en tid, hvor supermarkeder endnu ikke var opfundet, og byer var noget befolkningen på landet kun så få gange om året. Markederne var på den tid en mulighed for almindelige mennesker for at bytte egne varer og skaffe sig nogle af de mere luksusprægede produkter som for eksempel bånd til kjoler og

kyser, kaffe og te eller nye tinknapper til vesten og jakken. Her mødte man både gode, gamle venner og gjorde nye interessante bekendtskaber. På Gammel Estrup var borggården i den sidste juniweekend et sydende inferno indhyllet i brænderøg, så man ikke senere skulle blive i tvivl om, hvor man havde været, når man kom hjem. Målet med arrangementet var naturligvis at give de besøgende „et håndtag til historien“ i bogstaveligste forstand, således at man både fik nogle billeder på nethinden af, hvordan 1700-tallet kunne have formet sig på en markedsdag omkring Sankt Hans, og fik lyst til at vide mere om denne fascinerende tid. Til hjælp med formidlingen var såvel professionelle gøglere, kanonkonger og skuespillere som et stort opbud af ansatte og frivillige, der år efter år sørger for at bygge markedspladsen op, bemande boderne og rydde det hele op igen, når solen går ned over markedet søndag aften.

Arrangementet blev i 2007 gennemført med støtte fra 15. juni Fonden og den lokale afdeling af Djurslands Bank.

Som omtalt ovenfor var der året igennem ekstra fokus på haven på Gammel Estrup, og et af årets arrangementer var en *Rosendag*, hvor museet i samarbejde med *Det danske Rosenselskab*, planteskoler og blomsterekspertes havde sat fokus på historiske roser, klematis og blomstrende stauder. Det var borggården, som dannede ramme om arrangementet den 7. og 8. juli, hvor de besøgende – ud over at gå på opdagelse i Gammel Estrups haveanlæg – også kunne købe historiske roser og få gode råd og vejledning af kyndige

eksperter udi beskæring, plantning og gødsning af roser. I tilgift havde publikum også lejlighed til at høre et foredrag i *Riddersalen* af Hugo Lykke, som ejer Rosenplanteskolen, og som gennem en lang årrække har opbygget en stor og alsidig viden om roser.

Senere på sommeren var der for andet år i træk Holbergkomedie på Gammel Estrup, og det var et rigtig herregårdsrelevant stykke – *Henrich og Pernille* – idet tjeneren Henrich bilder tjenestepigen Pernille ind, at han er ejer af indtil flere herregårde. Ludvig Holberg skrev stykket i starten af 1700-tallet, og det blev opført

I skæret fra levende lys og bål kan publikum Allehelgensaften høre de gamle sagnhistorier om Gammel Estrups tidligere beboere. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

første gang i 1724, men først trykt i 1731. Stykket er bygget op som en klassisk forviklingskomedie, hvor de to intrigemagere – Henrich og Pernille – sættes op mod hinanden. Barokhaven på Gammel Estrup, som i sin nuværende form må formodes anlagt netop på det tidspunkt, hvor stykket blev opført første gang, skulle danne ramme for det fortræffelige skuespil, som teatertruppen *Pulchra Semper Veritas* leverede en søndag i slutningen af juli måned. Det regnede dog på dagen, og opførelsen blev i sidste øjeblik henlagt til *Riddersalen* i stedet.

Da året begyndte at gå på hæld, dagene blev kortere, og mørket og uhyggen krøb ind i de mørke kroge og dybe skygger, var det tid til at fejre Allehelgensaften på Gammel Estrup. Allehelgensaften er i vore dage resultatet af en sammenblanding af flere traditioner, nemlig allehelgensdag og allesjælesdag, henholdsvis den 1. og 2. november. Efter reformationen i 1536 blev de to traditioner officielt afskaffet, men over årene blev den 31. oktober i folketroen til en aften, hvor hvileløse sjæle svævede frit omkring uden at kunne finde fred i deres grave. Da der eksisterer ganske mange sagnhistorier om Gammel Estrups beboere, har vi valgt denne ene gang om året til at give fantasien frit spil. De besøgende udfordres til at betræde herregården efter mørkets frembrud og i stearinlysenes skær høre sagnhistorierne genfortalt og opleve stemningen i de mørke og skumle kældre. Arrangementet er over årene blevet så populært, at de besøgende lukkes ind i flere hold, for at alle kan få plads og rum til også at opleve lidt på egen hånd.

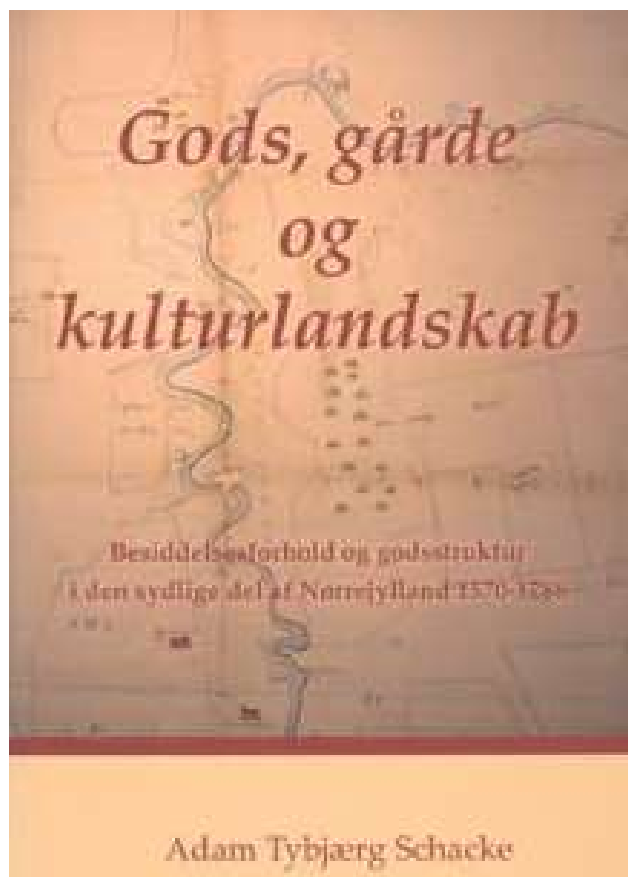
Udgivelser

Tilgængelighed er et populært begreb i dag. I hvert fald i museumsbranchen. Og naturligvis vil vi også gerne på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet være med på noderne. Nu er der bare den lille hage ved det, at det er meget svært at gøre bygningen tilgængelig for dårligt gående og dårligt seende. Vi vil ikke kunne få lov til at bygge elevatorer ind i den fredede og bevarelsesværdige gamle bygning. Vi vil heller ikke kunne gøre alle trin lige høje, eller sørge for at gulve, trapper og gangarealer er plane og i vatter. Der vil heller ikke kunne laves lift til stole, borde og tunge genstande, når de skal flyttes fra den ene etage til den anden. For vi bor i en historisk bygning, et fredet hus, og en hel del – ja faktisk det allermeste – af charmen i hovedbygningen består netop i, at stedet er vindt og skævt, har kringelkroge og ikke mindst „rokoboen“. Der er dog noget, der kan gøres for at bedre tilgængeligheden. Og det er tilgængeligheden til den viden, museet producerer og til det arbejde, museet udfører. Meget af det, vi foretager os på museet, er nemlig ikke umiddelbart synligt. Faktisk er kun en femtedel – formidlingsdelen – direkte synlig for publikum og de mennesker, der besøger huset. De øvrige fire femtedele – forskning, indsamling, registrering og bevaring – skal hjælpes lidt på vej for at blive umiddelbart tilgængelige for museets gæster og brugere af huset. Som for eksempel ved at blive formidlet i form af bøger og artikler.

Nummer to i bogserien *Herregårdshistorie* udkom i slutningen af året. Serien skal – ud over at gøre det usynlige synligt – også fungere som en form for kol-

lektiv hukommelse, så vi fremover kan konsultere bogen og blive mindet om noget af det, der skete i 2006. Bogen præsenterer ikke alene det, der er sket på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, men også det, som generelt skete på herregårdsområdet i årets løb, for det er der nemlig ingen andre bøger, som gør. Resultatet er blevet en pose blandede bolsjer, men bestemt nogle meget interessante af slagsen, idet man kan læse om alt lige fra erfaringer fra en studietur til herregårde i Yorkshire, mad og madopskrifter i herregårdsmiljøet fra første halvdel af 1800-tallet og livet på en dansk herregård både i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet til årets gang på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Takket være generøs støtte fra Fabrikant Albert Nielsen og Hustru Anna Niensens Fond var det muligt at publicere materialet og dele viden, forskning og den mere usynlige del af herregårdsarbejdet med en bred kreds af danske læsere.

Samtidig med museets udgivelse *Herregårdshistorie 2* udgav Adam Tybjerg Schacke fra Dansk Center for Herregårdsforskning sin ph.d.-afhandling *Gods, gårde og kulturlandskab*. Afhandlingen har søgt at gøre op med den traditionelle opfattelse af, at det danske godssystem i 1600-tallet var unikt. Adam Schackes omfattende undersøgelser af godsstrukturen i den sydlige del af Nørrejylland i perioden ca. 1570 til 1788 har påvist, at godserne frem til slutningen af 1600-tallet ikke – som hidtil antaget – ser ud til at have adskilt sig væsentlig fra forholdene i store dele af Østeuropa.

*Adam Tybjerg Schacke, som var ansat i et post.doc. projekt ved Dansk Center for Herregårdsforskning, udgav i årets løb sin ph.d.-afhandling *Gods, gårde og kulturlandskab*, hvoraf man her ser forsiden.*

Forskning

Med baggrund i *Generalplanen* blev arkivar Ole Degn sat på opgaven med at opspore og indsamle alt eksisterende arkivmateriale om Gammel Estrup. Resultatet

af hans arbejde har dels givet et overblik over, hvad der findes i arkiverne om Gammel Estrup, og hvor vi skal søge, hvis vi vil vide mere, dels løftet en flig af sløret for nogle spændende oplysninger om rummenes benævnelse og placering gennem tiden. For eksempel kan betegnelsen og dermed „indretningen“ af de enkelte rum følges gennem inventarfortegnelser over en periode på flere hundrede år. Af inventariet fra 1860/1875 fremgår, at et af værelserne blev benævnt *Lærerindens værelse*, mens andre benævnes *Tjenerkammeret*, *Pigekammeret i Mejeriet* og *Røgternes senge*, hvilket giver et fingerpeg om, hvem der var ansat, og hvor på herregården de var placeret. Endvidere opremses de enkelte rums inventar, som naturligvis giver et vist indtryk af indretningen og ikke mindst fornemmelsen af, at hovedbygningen på dette tidspunkt har indeholdt enorme mængder af borde, stole, spejle, senge og sengetøj. Det er naturligvis ikke kun inventarierne, som rummer interessant materiale om Gammel Estrup. Det gør de bevarede regnskaber også. Således kan man i 1740 læse, at personalet omfattede ikke færre end 64 personer, og at regnskaberne for 1798 og 1803 er indbundet i smukt tapet. Ole Degns undersøgelser skal danne udgangspunkt for det videre arbejde med en nyindretning og justering af herregårdens interiører. Museets faglige personale ser frem til at grave et spadestik dybere i dette spændende materiale.

På Dansk Center for Herregårdsforskning var der stor tilfredshed i 2007, da Centerets første ph.d.-stipendiat Anne Grethe Sværke afleverede og forsvarede

sin ph.d.-afhandling *Nybyggt af gammel Art – nygotisk herregårdsarkitektur i Danmark 1830-1900*. Forsvaret fandt sted den 9. oktober på Aarhus Universitet, og professor Arne Bugge Amundsen fra Universitetet i Oslo og seniorforsker Ulla Kjær fra Nationalmuseet var opponenter på opgaven.

Herregårdspuljen holdt årets første møde på den fynske herregård Holstenshuus ved Fåborg. Emnet var herregårdshaver, da Holstenshuus er en af de otte danske herregårde, hvor *Fonden Realdania* har støttet havens fornyelse. I marts, hvor mødet foregik, var alt endnu som før, og deltagerne havde dermed en chance for at danne sig et indtryk af haveanlægget umiddelbart før omlægningen.

Det mindre forskningsnetværk – *Køkkengruppen* under *Herregårdspuljen* – var i juni måned vært ved det andet af i alt tre planlagte seminarer om *De store Husholdninger*. Årets tema var en præsentation af *Køkkengruppens* egen forskning; herregårdskøkkernes indretning i perioden cirka 1600 til 1940. Som året før var den teoretiske del, foredragene, henlagt til det ene af havens to *Orangerier*, mens selve den praktiske del, frokosten, foregik i *Riddersalen*. Historisk madekspert Bi Skaarup havde sammensat menuen, der bestod af farseret kalvebryst med nye grønærter og jordbærkompot med snemos (flødeskum) til dessert. Interesserede kan læse mere om seminarets faglige indhold andetsteds i denne bog.

I efteråret gik turen til Estland og de estiske herregårde. Trods den omskiftende tilværelse, der er blevet disse gårde til del, er der fortsat en vilje til at

*Krista og Viggo Petersens Fond har bidraget til erhvervelsen af denne smukke 1700-tals krone, som nu fuldender entréen til første sal; Forgemakket.
Foto: David Slater, Gammel Estrup.*

istandsætte og bevare det, der er tilbage. Turen var naturligvis en anderledes oplevelse end sidste års tur til engelske velplejede og storslåede herregårdsanlæg, men alligevel en øjenåbner, som viste, at kulturhistorien overlever på trods af perioder med massiv nedbrydning og manglende respekt. Det er også muligt at læse mere om turen andetsteds på disse sider.

Indsamling og Registrering

I forbindelse med den ovenfor omtalte *Generalplan*, skulle et af herregårdens rum – *Forgemakket* – i 2007 fungere som test-rum for det videre arbejde, og en stor del af det indledende arbejde med at undersøge rummet og efterfølgende restaurere det, foregik derfor i slutningen af 2006 og er dermed allerede beskrevet i *Herregårdshistorie 1*. Imidlertid manglede fortsat at supplere det eksisterende inventar med en tidssvarende lysekrone, for at rummet kunne fremstå som en gennemført helhed i overensstemmelse med dets oprindelige funktion i første halvdel af 1700-tallet. I sommeren 2007 havde museet den glæde at få tilbudt en god og velproportioneret lysekrone fra perioden 1730-50. Det drejede sig om en barok lysekrone af malm med balusterdrejet stamme, afsluttet med en gennembrudt kugle. Der var seks lysarme med tilhørende lysskjolde. Kronen stammede oprindeligt fra en herregård i Slesvig, hvorfra den for cirka to generationer siden kom til herregården Roslätt ved Malmö. Det er en type, som var almindelig i 1700-tallets danske herskabshjem, og tilsvarende lysekroner kan stadig ses på blandt andet Egeskov Slot. Takket være *Krista* og

Viggo Petersens fond lykkedes det museet at erhverve kronen, som efterfølgende har fået *Forgemakket* til at fremtræde som en fornem helhed, der illustrerer, hvorledes man i 1700-tallet gjorde den rette entré til herregårdens *beletage*. Samtidig har kronen været med til at fuldende *Forgemakket*, således at det nu fremstår som et eksempel på, hvorledes resten af herregårdens rum kommer til at tage sig ud efter endt restaurering.

I slutningen af 2007 blev et af Carl Bøghs hestemalerier fra slutningen af 1800-tallet udbudt på auktion. Maleren Carl Bøgh var i en periode nært knyttet til Gammel Estrup og den daværende ejer, kammerherre Jørgen lensgreve Scheel (1827-1889). Af samtidig korrespondance og overleveret materiale fremgår, at Carl Bøgh i perioder boede på Gammel Estrup, og at han havde udført op til flere malerier af heste på engen med hovedbygningen som fast del af baggrunden. Et foto fra Valdemar Uttentals hjem i Ordrup viser et af Bøghs malerier på væggen i baggrunden. Uttental har sandsynligvis erhvervet maleriet fra Gammel Estrup i forbindelse med auktionerne efter den sidste greves død i 1926. Om det er samme maleri, som det, der blev udbudt på auktion i 2007, er næppe sandsynligt, men på maleriet ses – ud over hesten – også en herregård i baggrunden. Nærmere studier med lup viste, at det drejede sig Gammel Estrup. En indskrift på blændrammen bekræftede yderligere tilhørsforholdet til Gammel Estrup, idet der stod at læse: Herr Professor Bøgh, St. Annæplads 13“ og „Greve Scheel Gl. Estrup“, hvilket sandsynligvis skal tolkes som afsender og modtager

„Prinsessesengen“, som mange små piger i årenes løb har døbt denne paradeseng fra starten af 1700-tallet, blev i 2006 og 2007 restaureret og genopstillet i Rødestuen. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

til brug for den, der skulle transportere maleriet. Det var derfor naturligvis et *must* for museet at byde på maleriet, som da heldigvis også kom i museets besiddelse og nu er ophængt i *Klunkestuen* på anden sal i vestfløjen.

Året bød også på interessante erhvervelser til biblioteket. Først og fremmest var der Adam Oehenschlägers bog *Digte 1803*, som var forsynet med det efterhånden velkendte stempel på første side; *Greve Scheel*. Bogen har med andre ord engang været en fast del af herregården Gammel Estrups oprindelige bibliotek, som lå i et af tårnværelserne på anden sal. Det er hensigten at genskabe biblioteket, når de sidste oplysninger, som arkivar Ole Degn netop arbejder med, er fundet frem. Ud over at udgøre basismateriale for videre forskning, fungerer det arkivmateriale, som Ole Degn finder frem til museet, naturligvis også som en del af museets generelle indsamling. Forskning og indsamling går som bekendt hånd i hånd, idet museets indsamling som hovedregel skal være et resultat af museets overordnede forsknings- og indsamlingsplan. Næste skridt bliver at få transskriberet materialet, således at det kan indgå direkte i museets daglige formidlingsarbejde.

Bevaring og Konservering

Ret beset kunne istandsættelsen af *Forgemakket* også anføres under dette afsnit, men da det allerede er beskrevet i en artikel i *Herregårdshistorie 1*, skal her kun bemærkes, at rummet efter endt renovering fremstår mere helstøbt end tidligere og giver en god ide om,

hvilken proces resten af huset skal gennemgå i årene fremover; de enkelte rum skal restaureres, møbler og malerier konserveres og de samlede interiører skal suppleres med blandt andet nye genstande, gardiner, lyd og lys.

Midt på året kom den store, røde paradeseng retur efter knap et års ophold på konserveringsværkstedet i Den Gamle By. Sengens trækonstruktion var blevet gennemgået, alle dele var blevet frosset for at slå eventuelle borebilleangreb ned, og de steder, hvor profiler og mindre trædele var smuldret bort, var disse genskabt og erstattet med tilsvarende i nyt træ. Alle stofdele var blevet støvsuget og repareret. Bånd og borter rekonstrueret efter originalt mønster og påsyet igen. For de besøgende kan det måske nogle gange være svært at se, hvad der er blevet repareret, og hvad der ikke er, fordi moderne konserveringsteknik foregår på så højt et stadi, at man skal være trænet for at skelne originalt materiale fra uoriginalt. For museets faste personale var der imidlertid ingen tvivl om, at bevidstheden om, at sengen nu ikke længere er skrøbelig, men har fået forlænget sin eksistens betragteligt, er en stor daglig tilfredsstillelse.

Ikke alene sengen i *Rødestuen* blev renoveret i 2007. Det gjorde også pottestolen, som er opstillet i samme rum i et lille aflukke, i en af vinduesnicherne. Stolen har et yndigt, rødt velourbetræk, som sikkert har været særdeles behageligt at sidde på i en kold natte-time, men sandsynligvis hverken særlig hygiejnisk eller let at vedligeholde. Såvel træ som stof havde over årene lidt gevaldigt under lysets og tidens

generelle nedbrydning. På konserveringsværkstedet på Kulturhistorisk Museum Randers, fik stolen under kyndige hænder atter noget af sin gamle værdighed tilbage. Mon ikke konservatorer er gjort af et særligt stof, hvor skidt – bare det er gammelt nok – åbenbart ikke virker helt så uappetitligt som nyt?

Personale

Ved årets begyndelse kom Lone Bording Jensen i arbejdsprøvning på museet. Lone har en baggrund som folkeskolelærer, men har løbende videreuddannet sig og er i dag i besiddelse af et hovedfag i kunsthistorie fra Aarhus Universitet. Såvel hendes praktiske erfaring

Museets „madmor“, Jytte Møller Nielsen, modtog i 2007 et legat fra Birte og Peter Jensens fond for sine fremragende menneskekundskaber og enestående evne til at komme i snak med de besøgende. Foto: Berit Guldmann Hornstrup, Gammel Estrup.

med skoleklasser som hendes ny erhvervede faglige viden om kunstens historie er kommet museet til gode i årets løb. Først og fremmest har Lone produceret en kortfattet kunsthistorisk oversigt over museets malerisamling, som efterfølgende er gjort tilgængelig for de besøgende i alle udstillingsrum. Dernæst har hun i sommerperioden fungeret som vagt i museets særudstilling, hvilket har været en gevinst for de mange besøgende, der fra Lone kunne få besvaret mange konkrete, faglige spørgsmål og samtidig få generel formidling om det udstillede porcelæn og sølvsamlingen fra Det kongelige Sølvkammer.

Den første februar 2007 startede Irene Lundquist i stillingen som regnskabsmedarbejder ved Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Irene kom fra et job i bogholderiet ved Peter Sabroe Seminariet i Århus og fik med stillingen på Herregårdsmuseet til opgave dels at systematisere regnskabet, som gennem en længere periode havde trængt til en opstramning, dels at udforme en regnskabspraksis for museet. Begge opgaver viste sig hurtigt at være mere omfattende end først antaget, men Irene Lundquist var det helt rette valg, og takket være den formidable indsats, hun har ydet i årets løb, lykkedes det hende at komme i mål med begge opgaver på en endog særdeles tilfredsstillende måde.

I løbet af foråret startede Trine Vindevoegel i arbejdsprøvning i udstillingsområdet. Trine er et naturtalent, hvad angår service, publikumsbetjening og butikshåndtering. Ingen kan stå for hendes glade smil og imødekommenhed, som hun med rund hånd deler

ud til såvel de besøgende som de mange, der dagligt kommer i kontakt med Herregårdsmuseet via telefon og mail. I december måned konverterede museet Trines arbejdsprøvning til et fleksjob i butiksområdet.

Umiddelbart før sommerferien, nærmere bestemt den 19. juni, blev en af museets fastansatte kustoder, Jytte Møller Nielsen, tildelt et legat fra *Birte og Peter Jensens Fond*. Jytte Møller Niensens daglige arbejde består af alt lige fra at rundere i udstillingerne, betjene publikum i butikken, tage telefoner, arrangere friske blomster til udstillingsområdet, lave mad til møder i huset til at bemande herregårdskøkkenet og deltage aktivt i museets mange arrangementer. Begrundelsen for at netop hun skulle modtage legatet var hendes enestående formidlingsevner og fremragende menneskekundskaber, som har betydet, at hun tiltrækker publikum som en magnet, er omsorgsfuld over for sine kolleger og loyal overfor stedet og ledelsen. Med sit gode og smittende humør og sin energiske og aktive deltagelse i små og store gøremål, har Jytte Møller Nielsen altid formået at sprede en positiv stemning, som har kunnet bære de fleste stressede og belastede situationer trygt i mål.

Midt på sommeren gik kustode Linda Nørskov Jørgensen på pension efter seks års ansættelse i et fleksjob i butikken. Hendes daglige arbejde bestod fortrinsvis i publikumsbetjening, opsyn i udstillingsområdet og besvarelse af telefoniske henvendelser.

Efter sommerferien startede Holger Grumme Nielsen i et halvt års praktik på museet. Holger studerer historie ved Aalborg Universitet og havde valgt at

arbejde med formidling i sin praktikperiode. Det viste sig hurtigt at være et givtigt samarbejde; museet har mange og forskelligartede formidlingsopgaver såvel ude som inde, og Holger har på sin side mange talenter og et uovertruffet gå-på-mod. I løbet af tiden fra september til december, er der næppe den formidlingsdisciplin, som Holger ikke nåede at stifte bekendtskab med. Da han heller ikke var ked af at tage fat praktisk, blev han hurtigt en del af teamet og løste mange opgaver lige fra musikledsagelse til diverse arrangementer i *Kapellet og Riddersalen* til blomsterudsmykning og granpyntning i forbindelse med julefejringen på Gammel Estrup i november og december måneder.

I starten af december måned gik Pernille Roholt på barsel. Pernille er ansat i sekretariatet for Dansk Center for Herregårdsforskning, og hendes faglige baggrund er en humanistisk universitetsuddannelse fra Aarhus Universitet. Pernille ventes tilbage i stillingen efter endt barsel i oktober 2008.

De utallige arrangementer, udstillinger, undersøgelser, forskning, indsamling, registrering og meget mere, som er gennemført i løbet af 2007, kunne naturligvis aldrig realiseres, hvis det ikke var for en engageret og effektiv indsats fra museets faste stab, det uundværlige havehold og det meget aktive netværk af frivillige hjælpere, som museet har oparbejdet.

Til slut

Endnu engang tilsmilede lykken herregårdsområdet og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, da året gik

på hæld. I december måned fik museet endelig en længe ønsket besked; driften af Dansk Center for Herregårdsforskning var sikret endnu en årrække takket være en ekstraordinær bevilling fra *Fonden Realdania*. De foregående tre års indsats i Centeret har betydet, at den samlede bevilling på kr. 2.5 mio. i 2004 fra *Realdania*, Kulturarvsstyrelsen og Aarhus Universitets Forskningsfond med udgangen af 2007 havde ynglet og var blevet til godt og vel 9 mio. kr., som Centeret havde skaffet og omsat til ny viden om den del af Danmarks kulturarv, der vedrører de danske herregårde. Det har været en stor cadeau til Centeret at modtage den nye bevilling fra *Realdania*, fordi den dokumenterer, at Centeret har bevist sin værdi gennem en målrettet og gedigen indsats for at optimere herregårdsområdet forsknings- og formidlingsmæssigt.

Tak til:

Augustinus Fonden
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond
Bergiafonden
C.A.C. Fonden
Carlsen-Langes Legatstiftelse
Djurslands Bank
Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond
Fabrikant Albert Nielsen og Hustru Anna Nielsens Fond
Familien Hede Nielsens Fond
Farumgaard Fonden
15. juni Fonden
Fonden Realdania
Foreningen KUSTOS
Horsens Folkeblads Fond
Inge og Asker Larsens Fond
Krista og Viggo Petersens Fond

Kulturarvsstyrelsen
Lillian og Dan Finks Fond
Margot og Thorvald Dreyers Fond
Margrethe og Johs. F. la Cours Fond
Møllerens Fond
Norddjurs Kommune
Nykredits Fond
Prins Joachims og Prinsesse Alexandras Fond
Trygfonden
Tuborgfondet
Vilhelm Kiers Fond
William Demants og hustru Ida Emilies Fond
Århus Kommune